

Másréti Kató Zoltán

POKOLSÁR I.

*Nagyapám, Kató Béla
asztalosmester emlékére*

Másréti Kató Zoltán 1969-ben született Kovásznán. Iskoláit szülővárosában és Kézdivásárhelyen végezte. A kommunista diktatúra utolsó két évében került Temesvárra, ahol az Állatorvosi Egyetem hallgatója volt. Ezt követően Kolozsváron, a BBTE biológia szakán szerzett diplomát, majd a későbbiekben ugyanitt botanikus tanársegédként dolgozott. 2000–2006 között a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum igazgatója volt, majd néhány hónapos olaszországi és horvátországi tartózkodás után 2007-ben Bécsben telepedett le. A sokgenerációs családi tradíciót folytatva előbb műbútorasztalosként dolgozott a híres Friedrich Otto Schmidt cégnél, ahol Ernst Fuchs festőművész egyik tervét is megvalósította, később pedig egy évtizeden át saját bútorestaurátor-műhelyt működtetett Bécs belvárosában. Jelenleg a Bécsi Főérsekség alkalmazottja, a Bécsi Napló szerkesztője, a Bornemisza Péter Társaság elnökségi tagja. Az utóbbi években számos írást közölt az erdélyi és magyarországi médiában, és több kötete is megjelent.

Nem hősokeket keresek – léteztek ugyan, de nem ismertük őket. Nem keresek gonoszokat sem, hiszen Gonosz csak egy van, és az mindenkinél ott lakozik. Emberekről írok, kik jól-rosszul próbálták túlélni azokat az időket, amelyeket nem ők teremtettek. Ki ahogy tudott és ahogyan lehetett. Sokan írtak már és sokan írnak még majd erről a korszakról, a szocialista Romániáról, és arról is, hogy milyen volt magyarnak lenni abban az időben Erdélyben. Sokan sokféleképpen emlékeznek. Én is elmondom, hozzáteszem a többihez a magam gyermekkori történetét.

VÁROSUNK, NEGYVEN ÉVE

Városunk, Kovászna, kisváros. Olyannyira kicsi, hogy a rossz nyelvek szerint nem is város, hanem falu. De ne ülünk fel a rosszakaróknak!

Igenis kisváros, annak minden előnyével és hátrányával egyetemben. Gyermekkoromban, négy évtizeddel ezelőtt a központot körülvevő utcák, nem beszélve a többiről, kifejezetten egy nagy falu képét mutatták: esténként sokfelé szelíden ballagtak hazafelé a tehének. Hogy a lokálpatriótákat megnyugtassam, máris büszkén hozzáteszem: városunk fürdőváros. Fürdővároska, ahogy szeretettel és előszeretettel szokták még ma is emlegetni. Nyugodtan állíthatom, hogy ebbéli státusa kikezdzhetetlen, ugyanis a Kárpát-kanyar hegyeinek olyan sajátos részén épült fel a település, mely közvetlen kapcsolatban áll a pokollal, legalábbis annak tornácával. Mondjanak még egy várost, mely központjának kellős közepén egy gránittömbökkel körbefoglalt, hatalmas, négyszögletű medence alján csak úgy forr, bugyog a zavaros víz, és sokszor orrfacsaró kénhidrogén-szag csapja meg a gödör fölé hajló ember orrát! E sajátos természeti tünemény a *Pokolsár*. Az Izlandon heveskedő sárvulkánok megcsendesedett európai rokonaként ma gránittömbök szigorú ölelésében viszonylag csendesesen meghúzza magát, de évszázadokig – még apám gyermekkorában, a múlt század ötvenes éveiben is – nemegyszer gejzirszerűen kitört, elárasztva az egész városközpontot.

A Román Népköztársaság, majd a Román Szocialista Köztársaság idején mindenkit keretek és korlátok közé terelt a hatalom. Mind az emberek, mind a pokol vize meg lettek zabolázva. A víz így is szabadabb maradt, mert tovább forttyoghatott magában, de ugyanez az embereknek már nem volt tanácsos. A gránit mellvédre valamikor a hetvenes években rács került, ugyanis a kovásznaiak némelyikének – és néha egy-egy fogékonyabb idegennek – volt egy olyan szomorú szokása, hogy belevetették magukat a pokolsárba. Azokban az időkben volt rá ok bőven, hogy sokak fejében megforduljon a megváltó fürdő gondolata. Ráccsal fődtek be hát a pokol száját, hogy ne is gondolhasson senki ilyen könnyű szökésre.

A pokolból mindenféle halált hozó, de egyben gyógyító gázok és frissítő ásványvizek szivárogtak és törtek fel hozzánk a felszínre. Az utóbbiak miatt az ezer borvízforrás városának is hívták – és hívják még ma is – Kovásznát, annak ellenére, hogy előbb a kommunizmus, majd a rákövetkező esztelen vadkapitalizmus ipari tevékenysége a borvízforrások számát, valamint az ásványvíz erejét igencsak le- és megapasztotta. Még mondja valaki, hogy csak kihalófélben lévő növény-

és állatfajok vannak! Az én kis fürdővároskámiban a borvízforrások apadtak el lassanként. Ha ma valaki összeszámolná őket, még százig sem jutna, nemhogy ezerig! De hadd hívja csak a helyi sajtó továbbra is az ezer forrás városának Kovásznát. Miért is ne emlékeznénk legalább e név által a régi szép időkre?

Az én gyermekkoromban más volt a helyzet, mint manapság: még nem létezett málnás, epres, bodzás és még ki tudja, hányféle ízesítésű ásványvíz. Az üzletek üresek voltak. Viszont volt még tiszta, a földből feltörő, majd forrásházba foglalt vasas, sós, savanyú és még sok köztes árnyalattal rendelkező borvíz. Nekünk, gyermekeknek volt a mindennapos feladatunk, hogy a friss vizet korsókban hazahordjuk. Úgy tartják, városomat a savanyú vízről nevezték el a szlávok Kvásznak – savanyúnak. Így lett belőle később Kovászna, illetve Covasna. A történelem állásának függvényében hol ennek, hol annak a népnek volt savanyú a víz – és időnként a közmondásos szőlő is –, de a település lakóinak e városkában édes volt az élet, sőt a legédesebb. Ha igaz, hogy a föld azé, aki lakja, az végképp úgy van, hogy a víz azé, aki megissza.

Az ásványvizet mindannyian ittuk, viszont a helybéliek közül a pokol tornácának egyéb jótékony ajándékaiból már senki nem vette ki a részét. Így például nem járt senki a természeti ritkaságszámba menő gázfürdőbe – ezeket a helyiek mofettáknak hívják –, sem kádfürdőbe vagy iszappakolásra. Az ilyesféle időtöltés annak a sok tízezer fürdővendégnek volt az előjoga, akik nálunk megfordultak. Jöttek mindenhonnan, de mindenekelőtt Bukarestből, a fővárosból, ahol az emberek egészsége hamar megromlott. És vizünk, hegyi levegőnk csodákat művelt! Elsősorban a szív- és érrendszeri megbetegedésekben szenvedők szedték össze magukat a két-három hetes kúra alatt – igaz, néha csak a következő szezonig. Különösen a mofetták gyógyhatása volt kiemelkedő. Képzeljünk el egy amfiteátrumszerű, mély, kerek gödröt, körkörösön emelkedő falépcsőkkel. Ezeken kellett naponta néhány percet álldogálni, odafigyelve arra a vörös vonalra, amely a jótékony, de egyben gyilkos, azonnali halált okozó szén-monoxid aznapi szintjét jelölte. A gázsintet naponta kimérték, mivel az időjárás, vagyis a légnyomás függvényében állandóan változott. Az emberek tehát bementek a mofettába, és ruhástól merültek ebbe a láthatatlan fürdőbe, de szigorúan csak mellközépig. Ha valaki véletlenül egy lépcsőfokkal többet ment lefelé vagy meggondolatlanul lehajolt, az illetőnek már

nem kellett további kezelés: örökre meggyógyult. Nem gyakran, de azért ilyen esetek is előfordultak.

A fürdők, moffeták mindig is megvoltak, de az efféle gyógyászat csak a kommunizmusban öltött ipari jelleget, igénybevétele csak ekkor vált tömegjelenséggé. Kovásznán az egyik szálloda a másik után épült, azonban annyian jöttek, hogy sok fürdővendég már csak a helyieknél tudott megszállni. Nagyanyám is minden nyáron kiadta a nagy hálósobájukat az óriási házastársi ágygal a közepén. Ha valakinél megürült egy kiadó szoba, az illető vagy a központban lévő György Anti-féle vendéglő elé (ahol a taxik álltak), vagy pedig a vasútállomásra ment vendéget fogni. Nagyanyám alig beszélt románul, mégis jól tudott alkudozni. Néhányszor szemtanúja voltam egy-egy kézzel-lábbal mutogatva folytatott üzleti tárgyalásának. Mi gyermekként haltunk meg a röhögéstől, annyira élveztük ezeket, de az az igazság, hogy általában nagyon jó idényeket zárt, szép pénzt keresett.

MI, ASZTALOSOK

A nyolcvanas évek Romániájában, a nekivaduló diktatúra utolsó éveiben nem volt könnyű túlélni. A fokozódó nehézségek és veszélyek a magyar kisebbség tagjait halmozottan fenyegették. Különösen az értelmiségiek voltak kényes helyzetben, ha pedig az ember magyar nyelv- és irodalomtanár volt, mint ahogy apám, anyám azok voltak, minden oka megvolt az aggodalomra. A családom férfitagjai, amennyire csak vissza tudunk nézni az időben, egyenes és oldalágon is mind asztalosok voltak. Ez ma már elképzelhetetlenül hangzik, viszont még néhány évtizeddel ezelőtt is teljesen természetes volt a térségben. A mesterség apáról fiúra szállt, és ez csak a legutóbbi időben változott meg. A sokgenerációs családi hagyománynak megfelelően már kora gyermekkoromtól engem is munkára fogtak, és ehhez kényszer sem kellett, hiszen állandóan a műhelyben lábatlankodtam. A hely varázsa, régivágású asztalosmester nagyapám megigéző egyénisége és apám társaságának a mérhetetlen kedvelése mind a műhelybe vonzott, fogva tartott ott. Az asztalosműhely mellett ott volt az udvar és a szüleim könyvtára, mely a körülményekhez mérten nagynak volt mondható. Gyalupad, könyvespolc és udvar – nem kellett nekem ennél semmi több!

Már zsenge koromtól olyan sokat dolgoztam a műhelyben, hogy az egyes országokban ma tiltott gyermekmunkának minősülne. Pedig amit rám bízta, nem volt sem gyermek-, sem gyermekes munka: az asztalosműhely teljes értékű tagjaként kezeltek, és így nagyon hamar egy sokgenerációs mitikus közösség – a család és a céh – részévé váltam. Mi, asztalosok! Ez így volt apámmal, az elsőgenerációs értelmiségivel is, aki irodalomtanár lett, és így történt velem is. Apám esetében egyértelmű lázadás volt egyetemre menni, még akkor is, ha nem volt lázadó alkat. Tanulni akart, hogy több mindenhez hozzáférjen az életben, de a gyalut sem akarta letenni kezéből. Nagypám sehogy sem értette, mi ütött belé. Minden ősünk mind asztalos volt és asztalos maradt, így természetesen apám bátyja és minden unokatestvérünk is. Hát akkor apám mit akar!? Ha legalább faipari mérnök szeretne lenni. Annak legalább lenne valami értelme. De irodalomtanár?! Ez a konfliktus sokáig nem simult el köztük. Végül nagypám nehezen, de beletörődött apám döntésébe, és anyagilag is támogatta azt. Apám pedig élménydús kolozsvári egyetemi éveit után hazatért, és nagypámmal összefogva folytatták az asztaloskodást. Szerencsére, sóhajthatott fel nagypám, a sok vers és egyéb irka-firka nem ártottak meg végül apámnak, csak asztalos maradt. Sokat dolgoztak, szerették a munkájukat, és jól is kerestek. Apám természetesen tanított is.

„Mi, asztalosok!” Még jó néhány család mondhatta el ezt magáról akkoriban a városban. Ma nincs egy sem, de az én gyermekkoromban még számos asztalosmester működött Kovásznán. Természetesen ismerték egymást, és ha nem is volt már céhes ládájuk és pecsétjük, de időnként összejöttek a György Anti-féle vendéglő teraszán.

A kommunizmus nem csak anyagi értelemben okozott helyrehozhatatlan károkat és teljes felfordulást, de eszmei, erkölcsi értelemben is. Annak ellenére, hogy a hatalom szövetkezetbe kényszerítette a mestereket, és a szakmához nem értő – semmihez nem értő! – pártkádereket helyezett följük, ezek a mesterek megőriztek valamit a céhes viselkedésből. A szövetkezetben végzett munka nem az ő szakmai tudásuk hiánya miatt volt gyengébb minőségű, mint az, amit magánműhelyekben végeztek, hanem azért, mert mennyiségi termelésre kényszerítették őket. Természetesen a személyes felelősség felszámolásának is megvolt a maga káros hatása, és ez így együtt azt eredményezte,

hogy nem születtek műremekek. A megrendelő kivétel nélkül az állam és a párt volt, és mindent – a tömbházaktól a karosszékekig – központilag terveztek. Az ország minden sarkában ugyanazt a terméket gyártották, és a szocialista munkaverseny sem a kreativitásról vagy a tisztességesen elvégzett munkáról, hanem a megtermelt mennyiségről szólt. Sok rossz minőségű bútort készítettek, és a székek nem képletesen, hanem a szó szoros értelmében inogtak meg és omlottak össze egy-egy kommunista párttitkár alatt. Az előbbire sokkal ritkábban volt példa.

Szövetkezetbe kényszerített nagyapám mérhetetlenül szenvedett. Néhány év után egy kicsit lazult a kommunista állam szorítása, és ő lehetőséget kapott, hogy kilépjen és kisiparosi engedélyt váltson magának. Egy feltétellel: ha szerszámkészletét – beleértve apjától örökölt gyalupadját is, amelyet „önként” vitt a szövetkezetbe – „önként” felajánlja nekik. Viszonylagos szabadságának visszaszerzése reményében nagyapám vállalta ezt a nagy áldozatot. Szerencsére otthon is volt még néhány szerszáma, és itt-ott – különösen faluhelyen, ahol nem mindenhol ért el a rekviráló kommunisták vizslafigyelme – még be lehetett szerezni szerszámokat, gyalupadot. Hátul az udvarban rendezkedett be egy kis kunyhóban. Élete végéig itt dolgozott.

Nekem ez a kunyhó volt maga a mesevilág! Egyetlen, nem túl nagy helyiségből állt, mégis minden elfért benne. Nagyapám magas, megtermett, kemény ember volt. Ha ki-be járt az ajtón, fejét le kellett hajtania, mivel a bejáratnál sokkal magasabb volt. Dobkályhával, gyaluforgáccsal fűtötte a műhelyt, melynek nem volt kéménye. Nem véletlenül volt ez így. A kunyhó padlásán nemcsak sokéves koromsztaletitok lógtak, hanem télidőben, disznóvágás után ott sorjáltak a kolbászfürtök és a párban bokázó nehéz sonkák. A műhely szurokfekete padlásteret maga volt a földi paradicsom!

ÚJ VÁROS ÉPÜL

Egy reggel arra ébredtünk, hogy bontják a mellettünk levő házat. Az öregasszony, aki egy életen át egymagában ott élt, már hetekkel azelőtt nyomtalanul eltűnt. Azt rebesgették, hogy a szomszéd nagyvárosban élő lányához költözött. Szép nagy háza volt, hatalmas kert közepén, még a régi világból. Az immáron harmincéves új világ, a szocialista rendszer kisvárosi képviselőinek nagyvonalúságát dicsérte, hogy a

rendszerváltás ellenére az öregasszony továbbra is saját házában lakhatott – ez idáig.

Tizenkét éves voltam, amikor korán reggel a buldózer behajtott a tornácos ház bejárati ajtaján, és meg sem állt a leghátsó szobáig. Ezt a ki-be hajtást néhányszor megismételte, aztán le is állt. Nem volt már mit tennie: az öreg faház könnyen megadta magát, akár egy régóta unatkozó feleség. Mi, gyermekek, én és a húgom, ott lógtunk a kerítésen, és álmosan néztük a jelenetet, melyben nem volt semmi meglepő, ugyanis városkánkban már egy ideje jó néhány mustársárgára festett buldózer tevékenykedett. Néhány nap alatt olyan szépen elsöpörték a városka főutcáját, hogy valóságos főtér lett belőle. Azt suttogták az emberek, hogy hamarosan új lakásokat építenek az új lakóknak, akik az új gyárakban fognak dolgozni, és akik számomra érthetetlen, új nyelven beszéltek. Egyszerűen nagy változások, igazi megújulás küszöbén álltunk! Ott lógtunk a kerítésen, és csak az volt az egyetlen újszerű a házat megdöntő buldózer látványában, hogy ez volt az első masina, mely a mi szép és régi házunkhoz ilyen közel merészkedett.

Anyám idegesen csörömpölt a konyhában. Állandóan ideges volt. Apám és nagyapám behúzódtak a kis asztalosműhelybe, ott beszélgettek. Egyedül nagyanyám aludt. Mindenki irigyelte, milyen jó alvó. Anyám kiszólt a konyhából: elég a bámészkodásból, iskolába kell menni. A riasztás mindannyiunknak szólt, hiszen apám és anyám mindketten tanárok voltak, mi pedig a húgommal a helyi gimnáziumba jártunk. Szedtük hát a lábunkat, hogy el ne késsünk az iskolából. Bután hangzott volna a mentegetőzés: tanár elvtársnő, tetszik tudni, egy buldózer szétroncsolta a szomszéd házat, azt néztük, ezért késtünk el. Ilyen hétköznapi, megszokott kifogással semmire nem mentünk volna. Nem késhettünk.

Mire hazaértem az iskolából, eltűnt a magas kerítés is, mely a mi kertünket a szomszédostól elválasztotta. Letiport deszkái maguk alá temették kedvenc ribizlibokraimat meg azt a néhány gyönyörű orgonát, mely közöttük virult. Kedvenc szilvafám is ott hevert kidőlvé. Míg élt, számtalan szilvásgombóchoz adta ízletes gyümölcsét. A buldózer kezelője a kerítés maradványain üldögélt és ráérősen falatozott. Mikor látta, hogy kővé dermedve hosszan rámeredek, számomra érthetetlen nyel-

ven – az ő nyelvükön – szalonnával-sajttal kínált. Biztosan azt hitte, éhes vagyok.

Első döbbenetem múltával beszaladtam az asztalosműhelybe, ahol nagyapám reggeltől estig egymagában dolgozott. Most is kivörösödve küszködött a deszkákkal. Mikor bementem hozzá, rám se nézett, forrt a dühtől. Már rég megtanultam, ilyenkor hallgatni kell, ha nem akartam indulatos kitörésének megszeppent alanya lenni. Pedig nagyon nehezemre esett, hogy hallgassak. Kiáltani szerettem volna: „Nagyapa, láttad, hogy a buldózer leverte a kerítésünket?! Nagyapa, oda a ribizlibokrok, a lila orgonák! Oda a szilvafa! Hiszen te is imárod a nagymama főzte szilvásgombócot! Miért nem csinálsz semmit, nagyapa, hiszen te ültetted mindet, sok-sok éve! Miért vagy a műhelyben? Hogy lehet, hogy nem vetted észre, mi történik az udvaron, néhány méterrel a gyalupadodtól? Nyilván nem vetted észre, másként könnyedén nyakon ragadtad volna a buldózerest, még mielőtt kárt tehetett volna. Hiszen te nagyon erős ember vagy és senkitől sem félsz. Hányszor hallgattuk mi, gyermekek világháborús történeteidet a nagy körtefa alatt megrendezett családi ebédek alatt! Meg azt, hogyan csaptál szét fejszáddal a kilenc rabló vasgárdista között, mikor szép diófa furnéros hálósobabútorodat szállítottad Brassóba, a zsidó kereskedőhöz, és ők az úton rád támadtak. A fuvaros elszaladt, te egyedül maradtál, mégis megvédted magad és kezéd munkáját. Tudom, sokkal fiatalabb voltál, mint most, de hiszen ez a garázda itt csak egyetlen buldózeres. Miért nem csinálsz semmit, nagyapa?! Hiszen ez a *mi* kerítésünk, a *mi* bokraink, a *mi* szilvafánk!”

Hallgattam, nem mertem megszólalni. Aztán hazaérkezett apám és belépett a műhelybe. Rólam tudomást sem vettek. Nagyapám megszólt.

- Azt mondják, az egész utcát le fogják bontani. Az egész városrészt.
- Mit tehetünk?! – jajdult fel apám.
- Semmit! – mondta nagyapám. – De én belehalok, fiam, ha ezt az utolsó kis műhelyemet is elveszítem, és tömbházba kényszerítenek.
- Hátha csak rémhír az egész. Hátha szerencsénk lesz, és elkerülnek a buldózerek – sóhajtott fel apám.
- És mi lesz a kerítésünkkel, a ribizlibokrokkal, a szilvafánkkal...? – szóltam én közbe.
- Elhallgass! – kiáltottak rám egyszerre mindketten.

Végül szerencsénk lett. Csak a mi utcánk házsora maradt érintetlen, a házunk-kertünk mögötti városrészt rövid idő alatt felfalták a buldózerek. Sok-sok házhely, hatalmas kertek váltak előbb sártengerré, majd – ahogy az építkezés megkezdődött – betonrengeteggé. Az öreg diófák emléke még sokáig kísértette a tömbházlakásba kényszerített lakókat. Volt olyan is az idős emberek között, aki diófák és szilvafák nélkül nem tudott már élni, behalt a rájuk való keserves emlékezésbe.

A szabaddá tett szomszéd telken is elkezdődött az építkezés. Hamar rájöttünk, hogy nem beton panelmonstrum, hanem egy sokkal jobban átgondolt, csinosabb épület készül. Vajon ki lesz az új szomszéd? Aztán egy nap megtudtuk: a városi rendőrség fog mellénk költözni. Azaz nem csak mellénk, hanem az udvarunkra is, mert mikor az épületet alapozni keadték, az épületalapokkal jó háromméternyire behatoltak a mi területünkre. Sem a hivatalosságok, sem a munkások nem értesítették apámat-nagyapámat a helyfoglalásról, de apámék sem szóltak egyetlen szót sem, csak némán figyelték az építkezést. Amikor elkészültek velem, az akkori fogalmak és minőségi szabványok szerint szépnek és kényelmesnek számító kétemeletes, vajsárgára festett épület lett a végeredmény, amelynek a tömbházlakások lapos, mindig beázó tetejével ellentétben vidám, piros cserépteteje volt, és sok kéménye. Hegyvidéki kisváros lévén, a rend őrei fatüzelésre rendezkedtek be.

Fokozatosan kialakult az új városkép. Amit le kellett bontani, lebontták, amit fel kellett építeni, felépítették. A buldózerek elmentek városunkból máshová, folytatni szép, világmegújító munkájukat. A mi utcánkban is lecsendesedtek a kedélyek. A házsor megmaradt, és a rendőrség közvetlen szomszédsága sem váltotta be a hozzá fűzött rossz előérzetet. Az elején nagyapám megijedt és kétségei támadtak: hogyan lesz majd képes folytatni az asztaloskodást? Ezekben az években már nem adtak neki engedélyt – az efféle kisiparos-vállalkozók megléte már nem illett a szépen épülő szocializmus képébe –, azt viszont még elnézték – legalábbis a mi kisvárosunkban, de nyilván máshol is –, hogy ezek a kihalófélben lévő idős mesterek engedély nélkül is műhelyt tartsanak fenn.

Bármilyen hihetetlen, a dolog működött, mégpedig olyan szépen, hogy apám kezdeményezésére a műhelyt továbbfejlesztették és gépekkel szerelték fel. Ott bögött a gyalugép, visított a körfűrész vagy surrogott

a szalagcsiszoló a rendőrség ablakai alatt. Az elején csak félve, óvatosan, néhány percig működtek a gépek, majd egyre hosszabban, már-már szemtelenül, órák hosszat. Csak olyankor pihentek munkaidőben, amikor hosszabb-rövidebb időre az egész városban kikapcsolták az áramot, teljesen kiszámíthatatlanul. Nagypám, aki elismerte a gépek munkában való nagy segítségét, de soha nem szerette meg azokat, ilyenkor a mindentől és mindenkitől független ember fölényével ragadta meg a kézigyalut. Régi vágású mesterember volt, kézi szerszámokhoz volt szokva.

Olyan eset is előfordult – többször is –, hogy volt áram, és mi olyan keményen dolgoztunk, hogy a rendőrfőnök lekiáltott emeleti irodájának ablakából:

- Szomszéd, álljanak le, kérem! Fontos telefonmegbeszélésem van Bukaresttel, a főnökökkel, és a maguk zajától nem hallok semmit!

A gépeket azonnal kikapcsoltuk, és így már tisztán hallottuk azt is, ahogy még egy köszönömöt is lekiált, mielőtt becsukja az ablakot.

Nem volt semmi baj az új szomszédokkal, de azért első alkalommal, amikor két rendőr lépett be az udvarra, nagypám kezében megállt a gyalu. Mire beértek a műhelybe, az öreg már újra serényen dolgozott. Nem balhézni, segítséget kérni jöttek. Megkérték nagypámat, készítsen nekik céltáblákat, mert megyei rendőrségi célbalövésre készültek. Megadták a pontos mintát és méreteket is. Gyermekfejjel én büszke voltam, hogy a mi műhelyünkben ilyen rendkívül fontos dolgok készülnek. Csak az zavart, hogy a céltáblák emberalakot formáltak, szépen kidolgozott fejük is volt, arc nélkül. Kinek az arcát képzelik ezek oda, amikor a táblákra lövöldöznek? – morfondíroztam magamban. Az is meglepett, hogy a munkáért nem fizettek semmit. Nagypám sztoikusán nem elégedetlenkedett az ingyenmunka miatt – sok ilyenre került még sor a későbbiekben –, ezért én is beletörődtem, hogy ennek biztosan így kell lennie.

AZ ABLAK

A rendőrség mellénk költözése nagy meglepetést tartogatott számomra. Kerítés nem épült többé a telkek közé, az épület fala volt az új határ. Csak a *mi* és az *ő* hátsó udvarukat választotta el újonnan ácsolt, nagyon magas deszkapalánk. A mi hátsó udvarunk az én nemrég

ajándékba kapott bokszer kutyám birodalma volt. Az ő hátsó udvarukon – elképzelhetik az izgalmamat – két németjuhász rendőrku­tya volt elszállásolva. Kutyám és én nap mint nap izgatottan lestük a palánk résein át, mit csinál a két rendőrku­tya. A gondozásukra kijelölt rendőrt is figyeltem, ahogyan foglalkozik a kutyákkal, gyakorlatoztatja őket. Csodálatos volt! Hamar feltűnt az is, hogy a rendőrku­tyák kincstári kutyakonzerven élnek. Szép nagy, csillogó fémdobozok, színes papírba csomagolva, melyre egy büszkén a nyelvét lógató rendőrku­tya fényképe volt rányomtatva, nyakörvén a Román Szocialista Köztársaság érdemrendjével. Ilyen szép konzervdobozt én még életemben nem láttam, még az étel­miszerüzletekben sem, ahol nap mint nap hosszú sorokat álltunk az éppen kapható étel­maradékokon élt; őt a doboz tartalma érdekelte, a színes címke teljesen hidegen hagyta. Nem mondhatom, hogy éhezett volna, de tulajdonképpen moslékon tartottuk. Sejt­hető, mit érezhetett, amikor a dobozból előkerült ízletes, nagy húsdarabokat megszimatolta.

A kutyás rendőrt Nicu bácsinak hívták, és hamar feltűnt neki, hogy egy gyermek és egy kutya leskelődik a kerítés résein át. Így történt, hogy egyszer etetéskor felénk fordulva hirtelen ránk förmedt:

– Mit csináltok ott, hé?!

Én úgy megijedtem, hogy se megszólalni, se elszaladni nem tudtam. Pedig Nicu bácsi nem az ő, hanem a *mi* nyelvünkön szolt hozzánk, nem is rossz kiejtéssel. Vegyes lakosságú vidékről származhatott, tőrhetően megtanulta nyelvünket. Kutyám bátran nyűszíteni kezdett és odáig ment merészségében, hogy kaparni kezdte a kerítést. Nicu bácsi harsányan felkacagott:

– Kéne egy kis húskonzerv a kutyádnak, mi?! De ezek a konzervek kizárólag a román rendőrség fajtiszta kutyáit táplálhatják, mindenféle szedett-vedett korcs ne is ábrádozzon arról, hogy ilyet ehet!

És kacagott tovább. Felháborodásomban megjött a hangom:

– Bokszer, szép fajtiszta bokszer az én kutyám, nem korcs! És enni is kap bőven!

– Bokszer? Vagy úgy! Az más! Jó kötésű, jó természetű kutyák azok. Nincs rendőrku­tya köztük, de határozottan jó kutyák. Na, mit szólnál, ha átlódtának egy konzervet a kerítés fölött a kutyádnak, de meg ne

mondd senkinek, mert nem szabadna! Elvégre szomszédok vagyunk. Na, húzódj félre, nehogy fejbe vágjon!

És azzal az érdemrendes kutyakonzerv már puffant is az udvar földjén. Nagy nehezen kinyitottam, aztán a palánk mindkét oldalán sokáig csak az ételüket elégedetten habzsoló kutyák lefetyelését lehetett hallani.

Az elkövetkező hetekben Nicu bácsival szépen összebarátkoztunk. Kutyám nagy öröme a kerítésen átrepülő kutyakonzervek mindennaposakká váltak. Egy nap Nicu bácsi azt mondta:

- Mit szólnál, öcskös, ha nem csak a konzerv repülne át hozzád a kerítésen?

- Mire gondol, Nicu bácsi?

- Mit szólnál, ha a kutyáimat átugratnám hozzád, majd vissza. A kerítés jó magas, kiválóan alkalmas egy jó kis egzerciroztatásra. Na, mit szólsz?!

- A rendőr kutyák, hogy átugorjanak hozzánk?! - kérdeztem vissza izgalomtól, no meg egy kis félelemtől megremegő hangon. - A kerítés nagyon magas, nem tudnak átugrani.

- Azt majd meglátjuk, öcskös, majd meglátjuk! - tüzelt vissza Nicu bácsi. - Na, mit szólsz? Repüljenek vagy ne repüljenek? Válaszolj!

- Repüljenek, Nicu bácsi! Repüljenek, ha tudnak!

Még ki sem mondtam a választ, és máris egy súlyos test huppant le mellém, aztán a második! A két rendőr kutyá könyvedén átugrotta a több mint két méteres kerítést! Úgy látszik, nemhiába etették őket a díjnyertes konzervvel, kiváló kondícióban voltak. Lett is nagy kavardás a hátsó udvaron! Kutyámmal együtt először megszeppentünk, de aztán mindkettőnk számára megvilágosodott, hogy barát, nem pedig ellenség ugrott be hozzánk. A két megtermett németjuhász olyan játékosnak bizonyult, akár két kölyökkutya. Nemcsak nekünk volt esemény a szomszédolás, hanem számukra is nagy élmény lehetett szűk kincstári otthonukból kiszabadulni, szabadon ugrálni, bolondozni. Nicu bácsi visszahívta a kutyákat - ugrottak is minden nehézség nélkül. Oda-vissza, oda-vissza. Aztán békén hagyta őket, hogy kicsit pihenjenek, majd bokszeremmel ismét örült iramban kergetőzzenek. Nagyon elégedettek voltunk mindannyian: kutyák és emberek.

A rendkívüli eseményből mindennapos program lett. Alig vártam, hogy hazaérjek az iskolából, és kezdődjön a kutyaugratás. A repülő

konzervek és kutyák valahogy nem keltették fel sem szüleim, sem a ház túloldalán élő nagyszüleim figyelmét. Mivel éreztem, hogy nem örülnének neki, én is bölcsen hallgattam, nem szóltam semmit. Nicu bácsival és a kutyákkal közös szórakozásunk sokáig a félreeső hátsó udvarunk titka maradt.

Egy nap lebuktunk. A három kutya már jó ideje örülten kergetőzött, amikor az egyik rendőrkutya teljes súlyával nekiugrott a kapunak, ami a hátsó udvarból a nagy, szépen rendezett virágos-gyepes első udvarhoz vezetett. A kapu zára letört, a kutyák pedig kiszabadultak a kertbe. A rémület, amit akkor éreztem, leírhatatlan volt. A kutyák – hirtelen megmámorosodva a nagy szabadságtól – átgázoltak mindenben, ami eléjük került, és hatalmas pusztítást végeztek a nagyanyám által féltve ápolt virágágyásokban. Rettenetes volt! Amikor már a nagy udvar túlsó felén száguldoztak, nagyapám asztalosműhelye és a mellette levő kis tyúkudvar előtt, a rémült szárnyasok fülsiketítő rikácsolására a család minden tagja előkerült. Nagyapám egy magasra emelt léccel a műhelyből, szüleim és nagyanyám a házból. Az előzményeket persze nem ismerték, így aztán nem is értették hirtelen, mi történik itt, milyen farkasfalka garázdálkodik az udvaron. Szerencsére, még mielőtt erős, indulatos nagyapám agyonverte volna a két ismeretlen farkaskutyát – gondolva, hogy megtámadták a bokszereget –, Nicu bácsi is megjelent az udvaron, és szigorúan lábhoz szólította a két fenevadat. A zűrzavar után hirtelen beállt csend elviselhetetlen volt. Végül Nicu bácsi szólalt meg először.

– Jó napot! A kutyáim.

– Igen? – csodálkozott az egyenruhás rendőr kijelentésén nagyapám, még mindig felemelt léccel a kezében. Látszott rajta, hogy semmit nem ért abból, ami épp történik vele.

– Engedje már le azt a lécet, szomszéd. – mondta Nicu bácsi. – Nem harapnak, csak ha mondok. És én nem mondok. De tegye le már azt a lécet.

– A virágaim! A virágaim! – sikította nagyanyám. És zokogott, mint a záporosó.

– Elnézést a szomszédasszonnyal! Ezt mi az öcskössel nem akartuk! Baleset volt, sajnálatosan. Jegyzőkönyvbe is lehet venni – szellemes-

kedett Nicu bácsi. – Na jó, én most megyek! Holnap találkozunk, öcskös. Viszontlátásra a szomszédéknak!

És azzal kutyástól el is ment azonnal, rám hagyva az elkerülhetetlen magyarzkodást.

Az összes csodálkozó tekintet felém fordult. Én pedig mindent szép sorjában bevallottam, aztán vártam a büntetést. Nagypám és apám leintették hüppögő nagyanyámat, aztán fejüket törték, hogy mi legyen.

– A gyermek nem hibás! A rendőrnek kellett volna engedélyt kérnie a kutyaugratáshoz – mentegetett édesanyám.

– A rendőr sem az, hiszen jól tudjuk, hogy a rendőröknek semmihez semmiféle engedélyt nem kell kérniük. Hát akkor miért éppen ő kért volna engedélyt? – fakadt ki keserűen nagypám. – A gyermek is szólhatott volna, hogy mi zajlik a hátsó udvaron. Legalább tudjunk róla.

– Ha te mint nagy asztalos azt a fakaput jobban megcsinálod, semmilyen kutya nem törhette volna be, hogy a virágágyásaimat szétverje! – vádaskodott nagyanyám.

A megjegyzésből parázs vita, majd felszabadító veszekedés támadt. Ennek hevében a családnak nem kellett a reménytelen helyzet megoldásán gondolkodnia. Mivel nem tudtak választ adni arra az emberi méltóságukba gázoló kényelmetlen kérdésre, hogy akkor a jövőben most már mi legyen, régi, banális házastársi sérelmek felemlegetésével gyötörték egymást. Annyira összeakaszkodtak, hogy végül nagyszüleim két hétig szóba sem álltak egymással.

Nem így Nicu bácsi! Másnap délután, mintha mi sem történt volna, a szokott időben megjelent, és a már megszokott módon dobta a konzervet, ugratta a kutyáit. Igaz, annyit előtte megkérdezett:

– Mondjad, öcskös, meg van javítva az a kapu, becsukva?

– Igen, apám megjavította. Most sokkal erősebb. És jól be van zárva.

Mivel nekem végül senki nem szólt egy szót sem, hogy mit tegyek, és mivel Nicu bácsi a legtermészetesebb módon folytatta a már megszokott tevékenységet, úgy éreztem, hogy nem helytelen, amit teszünk, de valahogy már nem leltem annyi örömet a dologban, mint azelőtt. Gyakran gondolkodtam azon, hogy ki is akkor a hibás? A gyermek, vagyis én? A rendőr, vagyis Nicu bácsi? A gyenge fakapu? Nagypám, a „rossz” asztalos? Esetleg nagyanyám, aki virágokat

ültetett? Vagy a virágok? Nem voltam képes a helyes választ megtalálni, hiszen én a nagy és reménytelen rejtvényben a „gyermek” voltam.

Aztán egy nap megkaptam a választ. Kora nyári nap volt, de már nagyon meleg. A rendőrség udvarunkat határoló falának ablakai rendszerint mind csukva voltak, így az egyetlen földszinti ablak is, amelyen vasrács volt. Gyermekeffel gyakran csodálkoztam, miért van rács azon az ablakon? Csak nem tartanak attól a rendőrök, hogy valaki az udvarunkról bemászik hozzájuk? A gondolatot ránk nézve szinte sértőnek találtam.

Az ablak most nyitva volt. Kora délután lévén, ott játszottam az ablak alatt, és akarva, nem akarva hallottam, hogy mi történik odabenn. Mi több, be is láttam; különösen az ablak felőli részt tudtam jól megfigyelni. Rendőr ült egy íróasztal mögött, és időnként írt valamit az előtte heverő papírlapra. Az asztal előtt egy széken magas férfi ült, mereven, magát kihúzva. Az arcára nem emlékszem, csak arra, hogy a széken ülve is szokatlanul magasnak tűnt. A rendőr kérdéseket tett fel neki az ő nyelvükön, majd szorgalmasan jegyzett. Két másik rendőr az iroda hátsó, homályba vesző fala mellett üldögélt, cigarettázott. Nem láttam jól őket, csak annyit, hogy elmerülten beszélgettek egymással, mint akiknek semmi közük a másik két emberhez az irodában. Pedig volt. Nem értettem egy szót sem az ő nyelvükön, ezért fogalmam sincs, mi történhetett, csak annyit láttam, hogy egyszer az egyik, fal mellett üldögélő dohányos felemelkedik ültéből, nyugodtan a széken feszítő magas alakhoz lép, és ököllel teljes erejéből az arcába vág. A magas férfi székestől hanyat esett és felüvöltött. Meglepetésemben én is kis híján felkiáltottam az ablak alatt. Ilyet soha nem láttam, de még elképzelni sem voltam képes! A rendőr nyugodtan rúgott még egy nagyot a földre zuhant testbe, kifejezéstelen arccal, mintha csak labdába rúgna. Aztán a *mi* nyelvünkön a padlón heverő alakhoz szólt:

- A jegyzőkönyvet vezetni kolléga arra kér, hogy fordítsak egy kicsit, mert nem érted a *mi* nyelvünket rendesen. Na, tetszik, ahogy én fordítani? Látod, ha megtanultad volna rendesen a *mi* nyelvünket, az állam nyelvét, most nem kelleni neked fordító!

Azzal a három rendőr hangosan felröhögött, én pedig teljes testemben remegni kezdtem. Mint egy kölyök állat, úgy húzódtam be az egyetlen menedék, egy ablakközeli vén almafa oltalmazó törzse mögé. Megismertem a hangot. De tévedek, mondtam magamnak, biztosan

tévedek, mert az teljesen lehetetlen, hogy ő legyen! És mintha csak az élet maga akarná felnyitni a szemem, a tolmács az ablakhoz lépett, és elégedetten szippantott egyet a beáramló nyári levegőből. A ráeső fény élesen megvilágította az arcát. Nicu bácsi volt, az én barátom, és a kutyámé. Nem bírtam tovább: mint halálra rémített vad, akire a vadász rátalált, úgy ugrottam ki a fa mögül, és örülten megiramodtam a ház irányába. Csak be tudjak jutni valahogy, be, anyám karjaiba! Még hallottam, ahogy Nicu bácsi utánam üvöltött, soha nem hallott, megváltozott hangon:

- Leskelődni, öcskös?! Látod? Dolgozunk! - Azzal dühösen bevágta az ablakot.

Másnap nem mentem hátra a kutyámhoz a szokott időben. Még napokig nem. Anyám járt hátra megegetetni őt, majd előengedte hozzám játszani, azzal a szigorú kikötéssel, hogy az udvaron mindenre, főleg a virágágyásokra, nagyon vigyázzunk. Rettegtem, hogy Nicu bácsi hirtelen megjelenik - vagy a rendőrség ablakában, vagy a kapuban -, és szemrehányást tesz nekem, miért kerülöm a hátsó udvart. Rémálmaim is voltak, melyekben habzó szájú, vicsorgó kutyák és szárnyas konzervek repkedtek.

Mivel Nicu bácsi nem jelentkezett, jó néhány nap után bátorságra kaptam és a szokott időben hátramentem kutyámhoz, pontosabban belopakodtam a hátsó udvarba anélkül, hogy megszólaltam volna. A bokszer persze őrvöngve ünnepelte a látogatásom, és ezzel elárulta a jelenléteimet. A kerítés túloldaláról azonnal felcsattant Nicu bácsi hangja:

- Merre csavarogtál az elmúlt napokban, öcskös? Na, kell egy konzerv? - Aztán válaszra sem várva, azonnal át is lódított egyet a kerítésen.

Szó nélkül kirohantam a hátsó udvarról. Még hallottam, ahogyan Nicu bácsi csalódottan, keserűen felnevet. Mint aki egy asszonyt vagy egy barátot - talán az egyetlen igazit - végleg elveszített. Egész éjjel hallgattuk, ahogy a kutyám nyüszítve, dühöngve pofozza-kergeti a kibontatlan konzervet. Nyugtalanosága a két rendőr-kutyára is átragadt, ők is átvonították az éjszakát, mégsem szánta rá magát senki a családból, hogy hátramenjen és felbontsa a húskonzervet.

Mint annyiszor az életben, az emberek számára megoldhatatlannak tűnő problémát ezúttal is a sors oldotta meg egy hirtelen fordulattal.

Mikor kirohantam a hátsó udvarból, nyilván nem csuktam be rendesen a kaput, és a bokszer, miután belefáradt a konzerv körüli őrzöngésbe, valamikor hajnalban kiszabadult. A dolog vége az lett, hogy betört nagyanyám békésen szunyókáló tyúkjaihoz, és jó néhányat kivégzett közülük. Másnap senki nem tett szemrehányást nekem, csak nagyanyám hüppögött egész nap, miközben – próbálva menteni a menthetőt – csirkepaprikást készített a kutyám áldozataiból.

Másnap az iskolából hazatérve nem találtam a bokszert. Anyámnak szegeztem a kérdést: hol van a kedvencem? Anyám zavartan tett-vett, mint aki semmit sem hallott, aztán végül bevallotta az igazat. Apám odaadta a kutyámat egy erdésznek, aki elvitte őt messzire, egy erdőbe. A családi törvényszék örökre száműzte az ártatlan tyúkok mézszárosát az udvarunkból – és az életemből is. Az fáj a legjobban, hogy még el sem búcsúzhattam tőle. Napokig nem beszéltem senkivel, sőt, megfogadtam, hogy soha többé nem szólok meg. Nem sikerült fogadalmam megtartanom: gyermekkorom véget ért.

A FŐLEHALLGATÓ

A házunk mellett felépített rendőrség épületébe nem csak a Románia Szocialista Köztársaság rendfenntartó szervei költöztek be, de a rettegett Szekuritáté is. Az épület csak úgy hemzsegett az újonnan jött emberektől, és volt köztük néhány magyar is – például a telefonlehallgatásokért felelős ügyosztály főnöke. A városunk magyar város volt, a magyarok lehallgatását pedig értelemszerűen csak magyar végezhetette – gondolom, a félreértések elkerülése végett, hogy a rossz nyelvismeret miatt nehogy holmi ártatlan pusmogást értelmezzenek a nemzetbiztonságra veszélyes szervezkedésnek. Egy román szakember például könnyen hihette volna valaki telefonját lehallgatva, hogy az illető az ország szeretett és csodált vezetője ellen ágál, holott az esetleg csak az anyósával elégedetlenkedett a vonalban. No meg ott voltak a viccek is. Ahhoz, hogy politikai veszélyességüket felmérhesse valaki, igencsak jól kellett értenie az adott nyelvet, amelyen a vicceket elmesélik. Különösen érvényes volt ez olyan vidéken, mint a Székelyföld, ahol a székelyek hírhedtek csalafinta észjárásukról. Sokszor még egy magyarországi sem érti igazán, hát még egy román, aki ráadásul még csak nem is erdélyi. Egyértelmű, hogy magyar kellett a lehallgatáshoz, és gond nélkül kerültek is magyarok e feladat elvégzésére. Feltételezem,

a munka hamar unalmassá vált: az emberek ilyen körülmények között rövid időn belül leszoktak a viccmondás édes szenvedélyéről. Előbb a telefonbeszélgetésekben maradt abba a viccmesélés, majd az élelmiszerboltok előtt kanyargó hosszú sorokban, végül már a baráti társaságokban is. Egy politikai viccet elmondani, de akár bármilyen poént nagyobb társaságban elsütni már-már felért az öngyilkossággal.

Egy kora nyári délután ez az ember, a főlehallgató, akit a kisvárosban természetesen mindenki ismert és kellőképpen félt is, bejött hozzánk. Anyám, aki éppen főzött a konyhában, amikor az illető belépett, megdermedt az ijedtségtől. A főlehallgató udvariasan köszöntötte. Jól ápolt, a kor divatjának megfelelően hullámosra sütött frizurájú, majd-hogynem kellemes megjelenésű ember volt. Apám iránt érdeklődött. Anyám zavartan vezette be a nappaliba, ahol apám szokása szerint éppen olvasott. Apám is szemmel láthatóan megijedt, de ijedelmét jól-rosszul leplezve helyet kínálta a főlehallgatót, és próbált felkészülni az elkerülhetetlenre. A szekus helyet foglalt, majd apámat bizalmasan szomszédnak nevezve bejelentette:

- Tanár úr - nem elvtársozta, hanem urazta apámat -, valamit kérni szeretnék öntől.

- Miben segíthetek? - dadogta apám rémülten. A főlehallgató pontosan felmérte, mi zajlik benne.

- Máris mondom, mi lenne a kérésem. Megjött az új Daciám Bukarestből!

- Gratulálok! - hebegte apám.

Akkoriban Romániában jószerével csak egyetlen autóhoz, a Daciához lehetett hozzáférni - előjegyzés alapján. Az emberek szerencsésebbje néhány évet várákozott, mire az egy ház árát érő autó megérkezett, de voltak kiválasztottak, akiknek hónapok alatt leszállították.

- Igen, megérkezett az új autóm - mondta a szekus. - Hosszú fél évet vártam rá, de most itt van! A probléma az, hogy az autó hamarabb megérkezett, és a garázs még nem épült fel teljesen, nincs még befejezve. Na mármost, hogy hagyjak én felügyelet nélkül az utcán egy ilyen szép, hófehér álomautót? Különösen az én szakmámban!? - mondta, és közben apám arcába bámult.

Apámon egyértelműen látszott, hogy nemcsak a szomszédunk szakmájával van tisztában, hanem azzal is, hogy az milyen veszélyektől félti új kedvencét. Ki sokakat bánt jobbra-balra, ha félik is, attól még

megrongálhatják a tulajdonát, különösen, ha a jó székely szilvapálinka adja a haragos számára a tettehez az ihletet. Jó szomszédunk aggodalmi tehát nem voltak teljesen alaptalanok.

- Miben segíthetek? - kérdezte apám, pedig már pontosan tudta a választ.

- Tudja, én nem ebből a városból származom, tömbházban lakom - csevegett tovább a szekus. - Csak annyit kérnék a tanár úrtól, hogy az autómát egy-két hétre az udvarba beállíthassam. Csak egy kis időre, valamelyik sarokba, ahol nem lesz útban. Az irodám ablaka úgyis pont a tanár úrék udvarára néz; így legalább mindig láthatom a szép új autómát. Mint ahogy én mindig mindent látok. Igazán nagyszerű lenne!

- Értem, valóban megnyugtató lenne az ön számára, ha az autója szem előtt lenne. Értem. Szóval, egy-két hét alatt elkészül az a garázs? Hát, semmi akadálya, egy-két hétig állítsa csak be nyugodtan az autót, egy-két hét gyorsan eltelik.

- Gyorsan eltelik, persze. És amint felépül a garázsom, máris viszem az autót.

Apám megkönnyebült, hogy nem történt nagyobb baj. A kérésre lehetetlen volt nemet mondani, de hát egy-két hétig helyet adni az autónak az udvaron végül is nem a világ...

Egy-két hét valóban elviselhető lett volna, csakhogy hat év lett belőle! Nagyon hosszú hat év. Kényelmetlen hat év. Felháborító és megalázó hat év. Vérlázító hat év! Természetesen az autó az udvar közepén állt, meggyújtva felnőttek, gyermekek baját egyaránt. Mert nagyon útban volt. Útban volt jelképesen, de útban volt a maga tárgyi valóságában is. Évekig a főlehallgató szekus autóját az udvarunkon tudni, tartani, óvni enyhén szólva is kényelmetlen gondolatokat támasztott az emberben. Mit gondolnak a szomszédok, az utca, az emberek általában? Családom híre jó volt: jó magyarok, jó asztalosok. Az emberek tudták, hogy nem örömmel, hanem kényszerből adunk helyet neki, a gépkocsi mégsem volt jó cégér az udvarunk közepén.

Az autó jelentősen átrendezte az udvaron folyó tevékenységeket. Nekünk, gyermekeknek már szinte nem lehetett labdázni, tollaslabdázni. Igaz, újra meg újra megpróbáltuk, de amint csattant a labda a gépkocsi oldalán, ijedten ugrottunk a szomszédos bokrok alá, onnan lesve fel a második emeleti iroda csukott ablakára, nem néz-e ki dühtől őrzöngve a szekus? Amikor láttuk, hogy nem, megkönnyebbültünk, de

aznap már nem mertük folytatni a játékot. Amúgy az iroda ablaka télen-nyáron, még a legnagyobb hőségben is csukva volt: valószínűleg hangszigetelt iroda lehetett. Gondolom, nemegyszer izzadt bent a szekus, feszülten figyelve a vonalban a város hangjaira-hangulatára, de nem nyithatta ki az ablakot. Az udvaron lévő gyermekricsaj, a madarak csicsergése, sőt a hátsó udvaron, az asztalosműhelyben levő gépek felhallatszó zúgása lehetetlenné tette volna szép és hasznos szakmájának gyakorlását. Elvégre mégsem kiálthatott le nekünk fentről, az ablakból, hogy: „Hallgassatok már, gyermekek! Csendesebben! Annyira zajongtok, hogy a főlehallgató szekus bácsi egyszerűen képtelen ilyen körülmények között a munkáját végezni.”

Apáméknak is útjában állt az autó. Nagyon megnehezítette az anyagok beszállítását a műhelybe, de a kész termékek kiszállítását is megbonyolította, ráadásul mind a két irányba feketefuvarról és feketeáruról volt szó. Akkoriban Romániában másként nem is lehetett anyagokhoz hozzáférni, csakis az orgazdáktól. A város szélén felépült bútorgyárból („Éljen a Munkásosztály!” – írta hatalmas betűkkel a homlokzatán) az ott dolgozó emberek nagy mennyiségben lopták az asztalossághoz szükséges mindenféle anyagot. Az árut az orgazda átvette, majd továbbadta a legjobban fizető kisiparosoknak, akik jórészt idős, még a régi időkből származó mesterek voltak.

Hordtuk hát az anyagokat szorgalmasan be, a bútorokat pedig ki, és mindezt a főlehallgató kocsiját kerülgetve. Az elején borsózdott a hátunk cipekedés közben, de aztán hamar rájöttünk, hogy csak egyetlen dologtól kell tartanunk: nehogy megüssük, megkarcoljuk az autót. Mert akkor baj lesz biztosan. Nagy baj! Egyébként azt csinálhatunk az udvarunkon – hivatalosan vagy feketén –, amit éppen akarunk. Mindezt közvetlenül a rendőrség ablakai alatt!

A főlehallgató ezentúl időnként betért hozzánk. A kocsijához jött, de akkoriban nem rohantak úgy az emberek, mint manapság. Üldözőknek és üldözötteknek mindig volt idejük egy kis emberi csevegésre. Azt mondanom sem kell, hogy a bejárati kaput, az első néhány alkalom kivételével, soha nem csukta be maga után, ezzel az én feladataim sorát gyarapítva. Mikor jött, néha hozott egy üveg bort is, és egy ilyen alkalommal apámmal, anyámmal letegeződött. Már mint szerényen felajánlotta a tegeződést szüleimnek. Szabadkozott, hogy neki csak érettségije van, míg a szüleim egyetemet végzett emberek, de hát ő

nem volt túl jó diák, sosem volt jó hallgató – gondolom, ez az utóbbi képesség a későbbiekben mégis szépen kifejlődhetett nála. Tehát tegeződni kezdtek. Édesanyám így lett Borika neki is, mint mindenki más számára a városban. Tudni kell anyámról, hogy hebehurgya, sírós-nevetős, néha gyermeteg, de nagyon szeretetre méltó ember volt; nyílt szívű, kifelé forduló egyéniség. Mivel gyakran találkoztak, majd-hogynem azt mondhatom, összebarátkoztak. A főhallgató kellemes társalgónak bizonyult. Ahhoz, a nők által oly igen kedvelt férfitípushoz tartozott, akit úgy hívnak: figyelmes, jó hallgató – ez persze szakmai ártalom is lehetett nála. Ha megszólalt, mindenhez hozzá tudott szólni. Mármint az élet hétköznapi mindenjeihez. Ha ősz volt, azt tárgyalták meg anyámmal, hogyan kell a diót a fáról levetni, a káposztát besavanyítani, de bármilyen konyhai vagy kerti dologban volt véleménye. Egyszer aztán bevallotta anyámnak – mint ahogy előbb-utóbb mindenki bevallott mindent anyámnak, aki könnyed és kedves kotyogásával másokból is kiváltotta a benne túltengő gyermekes bizalmat –, szóval bevallotta anyámnak, hogy falusi fiú, de szívesebben segített az anyjának a konyha, a kert körül, mintsem apjának a férfimunkákban, és így szerezte meg azt a sok, női munkával kapcsolatos ismeretet. Annyit trécseltek, cseveteltek ketten, hogy elkerülhetetlenül be kellett következnie annak, ami végül megtörtént.

Egyik ősszel anyámnak nagyon rossz napja volt. Halálra dolgozta magát a befőzéssel, és amikor a munka legfontosabb szakaszába ért, a gázpalack – butéliának hívtuk – hirtelen kifogyott. Ez akkoriban felért egy tragédiával. Minden családnak csak egyetlen ilyen butéliával szabadott rendelkeznie, tartalékra szert tenni nem volt lehetőség. Amikor ez kiürült, az ember előjegyzett egy másikat, majd heteket várt, aztán amikor sorra került, megkezdődött a hosszú, néha éjjel-nappal tartó sorban állás, és csak ezt követően lehetett kézhez kapni a tele gázpalackot. Mindenki otthonában volt fatüzelésű főzőkályha is, de butéliával főzni sokkal egyszerűbb és gyorsabb volt. Anyám tehát rossz döntést hozott, amikor nem ellenőrizte a gázpalackot, mielőtt a nagy munkába belefogott. Akkoriban az őszi befőzés sokkal többet jelentett, mint mostanában: nem a szép, színes női magazinok által ihletett, jókedvű csináld-magad akció volt, hanem a család nélkülözhetetlen téli élelmiszertartalékának biztosítását szolgálta. Mivel az élelmiszervezletek mindig üresek voltak, a kamrának tele kellett lennie.

A butélia a befőzés félidejében kifogyott, ezért anyám dühöngött. Ekkor lépett be a főlehallgató. Érdeklődött, mi történt, miért van anyám ennyire felháborodva? Anyám, mintha csak jó barátnak panaszkodna, magáról elfeledkezve kifakadt:

- Hogy lehet így dolgozni?! Hogy lehet így élni?! Az üzletek üresek, nincs élelem, és még eszközt sem biztosítanak ahhoz, hogy az ember kemény munkával családját elláthassa. Miféle ország ez!?

- Hallgasson el, Borika! Azonnal elhallgasson! - Vágott szavába durván a főlehallgató.

Anyámat a közbeszólás hidegzuhanyként érte. Rájött, milyen végzetes hibát követett el, de már késő volt. Nem szólt egy szót sem többet, csak összeomlott, és megállíthatatlanul zokogni kezdett. Hosszú, nagyon hosszú és kínos percek után a főlehallgató végül megszólalt.

- Ne sírjon, Borika! Nem hallottam semmit! - mondta, és azzal már el is köszönt.

Később valaki becsengetett hozzánk, de mire kinéztünk, hogy ki lehet, már csak egy teli butélia állt az ajtó előtt.

AZ ÍRÓGÉP

Polcomon őrzök egy írógépet. Apámtól kaptam, őt pedig fél évszázada ajándékozta meg vele egy falusi öregember, amikor a falujában tanárkodott. Sok személyes élményem fűződik ehhez az írógéphez. Kamaszkoromban, mikor kitört rajtam a versírás kényszere, sok jól-rosszul sikerült rímlet püföltem papírra általa.

Nem akármilyen írógép ez! Angol gyártmány, a neve Corona, ráadásul abból is az 1916-os, összecsucskható változat, mivel kifejezetten az első világháború haditudósítói számára fejlesztették ki. Hogy kerülhetett, maradhatott a kis székely faluban? Megfejtethetlen titok! Fekete viaszosvászonnal behúzott fadobozával kis helyen elfér. A kommunizmus idején apámék - nem alaptalanul - meg voltak győződve arról, hogy veszélyes lenne a gépet mutogatni, ezért nem a polcon, a könyvek között díszelgett, mint most az én polcomon, hanem dobozába zárva az ágy alatt lapult. Azokban az időkben magánember bármilyen iratot, okmányt csakis írógéppel tudott sokszorosítani. A papírlapok közé indigóval átítatott lapokat fűztek, és máris kész volt a nem túl hatékony, de működő sokszorosítógép. Amint a diktatúra egyre komorabbá, az élet egyre elviselhetlenebbé vált, és az elfojtott elégedetlen-

ség nyomása az országban – mint valami gőzedényben – egyre fokozódott, törvényt hoztak, hogy akinek írógépe van, be kell jelentenie a rendőrségen. Kevés embernek volt – nyilván nem a kötőró munkásoknak, szövönőknek vagy a kollektív gazdaság parasztjainak, hanem az értelmiségieknek –, és ha volt is, nemigen használták. Mit is írtak volna rajta? Leveleket is már csak a nagymamák írtak unokáiknak és fordítva, természetesen azt is kézzel. A rendőrség minden levelet felbontott. Irodalmat vagy tudományos dolgozatot publikálni szinte lehetetlen volt. Jószerével csak a rendszer hivatalnokai püfölték irodáikban gépeiket. Igaz, ők nem verseket írtak, kivéve a nagy Kondukátor néhány udvari költőjét, de bár ők se tették volna.

Az írógépeket akkoriban sorszámossal látták el és nyilvántartásba vették. A kommunisták mindig kreatívak voltak, amikor az elnyomást kellett megszervezni, de tehetetlenek, amikor az emberek érdekében kellett volna tenniük valamit. Aki az írógépek bejelentési kötelezettségének törvényét megalkotta, arra gondolt, hadd üssünk két legyet egy csapásra. Akinek írógépe volt, meghívták, hogy fáradjon be vele a rendőrségre. Ott az illetőt órákig várakoztatták egyedül egy szobában, ahol volt ideje megutálni az írógépet: „Ha te nem lennél, most én sem szoronganék itt, átkozott masina! Csak kiszabaduljak innét, beleváglok az első szemétkukába! Vajon tehetek ilyet egyáltalán? Biztosan nem. Megőrültem!? Valaki kiveszi onnan, ír valami gyalázkodót vagy lázítót a Vezér ellen, beazonosítják a gépem, és engem kötnek fel! Istenem, őriznem kell ezt az átkozott gépet! Csak túléljem egyáltalán ezt a rendőrségi látogatást!” Ilyen belső monológokat hallhatott volna a főlehallgató, ha – a telefonokhoz hasonlóan – huzallal kapcsolódott volna az emberi lelkekhez is.

Néhány óra elteltével, mikorra a várakozó „vendég” kellőképpen megijedt és megpuhult, az orra alá nyomtak egy nyomtatványt. Felkérték, fűzzön papírt a gépébe, majd hibátlanul gépelje le, amit a nyomtatványon olvas. Buzgón elmagyarázták neki, gépeljen csak nyugodtan, formáság az egész, gyakorlatilag nincs is jelentősége, hogy mit ír. Arról van szó csupán, hogy így tudják nyilvántartásba venni a gép betűtípusát, illetve feljegyezni a jellegzetes betűhibákat, csorbákat, amelyek alapján a későbbiekben azonosítani lehet az írógépet. És ha már gépelni kell, mert a törvény az törvény, arra gondoltak, hogy az ügyfél munkáját felgyorsítandó egy típusnyomtatványt tesznek min-

denki elé. Hát most aztán tessék gépelni! A rendőrök, akik bent maradtak figyelni, váltották egymást, mert a szöveg hosszú volt, és hibátlanul kellett legépelni, emiatt aztán gyakran újra kellett kezdeni. A szerencsétlen írógéptulajdonos, akárhányszor újrakezdte, mindig írhatta ugyanazt: „Alulírott X. Y.,-i lakos, feltétlen hűséggel tartozom Románia Szocialista Köztársaságnak, valamint a Román Kommunista Pártnak...” – és így tovább. Nem, nem volt törvény arra, hogy mit kell gépelni. Csak gépelni kellett. Mégis ki merte volna kérni, hogy más szöveget kapjon?! Még mielőtt ma, évtizedekkel később bárki megvevően elhúzná a száját – nyilván olyan, aki akkor még nem is élt, esetleg nem volt írógépe –, annak elmondanám, hogy ez a szöveg nem kötelezett semmire, pusztán egy megfélemlítő és megalázó, kikényszerített és éppen ezért érvénytelen hűségnyilatkozat volt. Viszont nem lehetett kitérni előle: gépelni kellett! Néhány porig alázott, sápadt írógéptulajdonos hozzánk tért be egy megnyugtató szóra, pohár vízre, miután gépét a rendőrségen bemutatta – innen tudom. Vajon vannak még, akik rajtam kívül emlékeznek erre?

Áldott legyen az az autó az udvar közepén! A főlehallgató ugyanis egy nap bejött a házunkba, és azt kérdezte apámtól:

- Tanár úr, van Önnek írógépe?
- Igen, van. Használhatatlan, régi vacak – mentegetőzött apám.
- Lehet gépelni vele? Megmutatná?
- Nem mondom, gépelni azért lehet vele. Ritkán használom csak, akkor is az irodalomórámra sokszorosítok verseket. A szalag állandóan beszárad, csak baj van vele.
- Hát igen, vannak dolgok, amikkel csak baj van. Mutassa már!
- Itt van, tessék! – Azzal apám előhúzta a gépet az ágy alól, és máris dühös volt anyámra, hogy a doboz olyan poros.
- Szép kis gép. Antik. Lehet, akár értékes is – csodálkozott a szekus.
- Arról van szó, hogy be kell jelenteni a rendőrségen, gépelni is kell vele valamit.
- Nem tudtam – hebegett apám.
- Semmi baj, tanár úr, minden rendben. Be kell jönnie ide hozzánk a szomszédba, a rendőrségre. De tudja mit, mondok én valamit. Fűzzön be most azonnal egy papírt, írja le a nevét, további adatait, aztán gépeljen szépen, hibátlanul egy oldalnyi szöveget. Fontos, hogy minden

betű föltétlenül szerepeljen a szövegben. Én majd később visszajövök, átveszem a papírt és szépen beteszem a nyilvántartásba.

- Mit gépeljek?
- Mindegy, de azért nem mindegy. Érti, mire gondolok?
- Érttem. Lehet egy Eminescu-vers? Elvégre irodalomtanár vagyok.
- Igen, irodalomtanár. Akkor gépeljen!

(Folytatás a következő lapszámunkban)

